

№ 18 (707)
Май 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Сустрэча: таямніцы краю ад Ігара Пракаповіча –** стар. 2
- ☞ **Прадаўжальнікі: «берагінскі рух» на Акцябршчыне –** стар. 3
- ☞ **Творцы: Віктар Шымук і Зінаіда Дубовік –** стар. 7

Падрабязней чытайце на стар. 2

На тым тыдні...

✓ 4 мая ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага ладзілася музычная праграма «Ліцвінская легенда». Прагучалі вядомыя творы айчынных кампазітараў – Д. Смольскага, А. Мдзівані, П. Падкавырава, А. Якушава, А. Крамко і іншых. Імпрэза адбылася ў межах выстаўкі «Правінцыя» жывапісца, песняра беларускіх мястэчкаў Кастуся Качана і Года малой радзімы.

✓ 8 мая ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася юбілейная кніжная выстаўка «Дыялог з жыццём і часам», прысвечаная 70-годдзю Святланы Алексіевіч – беларускай пісьменніцы, лаўрэата Нобелеўскай прэміі па літаратуры 2015 года.

Пісьменніца з'яўляецца лаўрэатам шматлікіх літаратурных прэміяў, сярод іх – прэмія імя Курта Тухольскага (1996, Швецыя), прэмія міру імя Эрыха Марыі Рэмарка (2001, Германія), прэмія «Лепшая кніга года» (2013, Францыя). Дапаўняюць экспазіцыю матэрыялы пра жыццё і творчасць аўтара.

Выстаўка будзе працаваць да 6 чэрвеня.

✓ 9 мая ладзілася аўтарская экскурсія з рэканструкцыяй «Мяжа ля Заслаўя 1921 – 1941 гг.» па маршруце Заслаўе – Новае Поле – лінія былой савецка-польскай дзяржаўнай мяжы – Ракаў – кальцавая дарога – Заслаўе (адзін з ДАКаў Мінскага ўмацаванага

раёна). Экскурсію правёў кандыдат гістарычных навук, даследчык вайсковай гісторыі Беларусі ХХ стагоддзя Ігар Мельнікаў.

Удзельнікі экскурсіі даведаліся пра найбольш цікавыя асаблівасці функцыянавання даваеннай польска-савецкай мяжы, якая доўгія 20 гадоў падзяляла Беларусь паміж СССР і Другой Рэччу Паспалітай. У гэтых умовах вымушаныя былі несці ахову памежжа савецкія і польскія пагранічнікі, жыць простыя жыхары Беларусі. Пад час вандроўкі таксама былі прадэманстраваны ўзоры формы польскіх і савецкіх жаўнераў.

✓ 10 мая ў Палацы культуры ветэранаў у Мінску ўзорны фальклорны ансамбль «Верабейкі» з Любані адзначыў 25-годдзе. Канцэрт падтрымалі сябры – гурты «Кальханка» з Міханавічаў, «Рада» і «Гаманіна» з Мінска і «Жэмерва» з Падляшша. Гурт «Верабейкі» аднаўляе варыянты танцаў, запісаныя ад старэйшых жыхароў вёсак Плясток і Дарасіно Любанскага раёна Сяргеем Выскваркам, мастацкім кіраўніком калектыву і этнахарэографам. Удзельнікі гурта былі апранутыя ў рэканструяваныя традыцыйныя строі, зробленыя на ўзор адзення з гэтых вёсак.

✓ 15 мая, у Міжнародны дзень сем'яў, Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь запустіў інтэрактыўную экскурсію для дзяцей «Адкуль мой род». Супрацоўнікі музея рас-

казалі, як гісторыі асобных сем'яў складаюць гісторыю нашай краіны.

Тады ж распачаўся «Вялікі Дзіцячы Буккросінг» – збор дзіцячай літаратуры для буккросінга, ад казак да энцыклапедыяў. Цяпер, у час электронных кніг, нехта можа палічыць, што папяровым кнігам месца ў музеі – і супрацоўнікі Нацыянальнага гістарычнага з гэтым палкам згодныя. Яны збіраюць кнігі, каб дапамагчы ім сустрэць новага чытача. Акцыя працянецца да 1 чэрвеня – Міжнароднага дня дзяцей.

«Верабейкі» святкуюць 25-годдзе

Пра мінуўшчыну
Сёння
Дзеля будучыні

падпісьняў індэкс:
індывідуальны – 63320
ведамасны – 633202

Таямніцы роднага краю адкрывалі ў Відзах

Пастаўшчыне надзвычай пашанцавала, што на гэтай зямлі нарадзіўся, жыве і працуе выдатны чалавек, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня раённай арганізацыі Таварыства беларускай мовы, настаўнік, паэт, празаік, перакладчык і нястомны краязнаўца Ігар Пракаповіч. Напрыканцы красавіка ў Відзаўскай гарпясляковай бібліятэцы ладзілася творчая сустрэча з гэтым цікавым чалавекам, што мела назву «Таямніцы роднага краю».

Адкрыла імпрэзу аўтар гэтых радкоў: нагадала прысутным пра асноўныя моманты біяграфіі Ігара Міхайлавіча і яго дасягненні ў настаўніцкай, краязнаўчай і літаратурнай дзейнасці. Перш чым перадаць слова аўтару, я прачытала верш «Родны край» і падзялілася сваімі ўражаннямі і разуменнем творчасці пісьменніка.

І. Пракаповіч расказаў пра сваю працу, краязнаўчую дзейнасць, напісаных ім кнігі, падзяліўся з прысутнымі любі-

мымі радкамі са сваіх лірычных і празаічных твораў. У падарунак бібліятэцы Ігар Міхайлавіч падпісаў тры выданні краязнаўчага зместу, а ўсе ахвочыя змаглі атрымаць кнігу з аўтографам аўтара.

Выступленне краязнаўцы зацікавіла прысутных, яны задавалі пытанні, напрыканцы сустрэчы прагучала шмат пажаданняў. Усе ўдзельнікі імпрэзы сшыліся на думцы, што кожны чалавек павінен ведаць свае карані, багату гістарычную і культурную спадчыну сваёй зямлі, каб захаваць яе і перадаць нашчадкам.

Таццяна
СТОМА,
краўнік аматарскага
аб'яднання «Кругаляў»

Пагулялі ад душы на Іллінскім кірмашы!

Вясёлыя гулянін разгарнуліся на падворку «Іллінскі кірмаш», які арганізавалі работнікі культуры і ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Касцюковіцкага раёна на VI Міжнародным форуме «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства», што праходзіў 27 красавіка ў Мсціслаўскім раёне.

Іллінскі кірмаш паходзіць з Саматэвічаў, яму амаль дзвесце гадоў. На кірмаш прыежджалі з Рослаўля, з Бранска і нават з Кіева – куплялі, прадавалі, забаўляліся. Няма даўно ўжо старых Саматэвічаў, загубіў іх Чарнобыль, але памятаюць жыхары пра свае карані. І на новым месцы, у Новых Саматэвічах, зажыў кірмаш па-новаму.

На тэматычна аформленай пляцоўцы замежных гасцей сустракалі і забаўлялі ўдзельнікі клуба аматараў народнай творчасці «Пошук» Новосаматэвіцкага клуба вольнага часу. Які кірмаш без грошай і гандлю? Таму ў конкурсах і

атракцыйнах можна было зарабіць спецыяльныя грошыкі – «кірмашыкі» – і тут жа на іх прыдбаць сувеніры і гасцінцы.

Потым гасцей запрасілі гаспадыні «Гусінага свята», якое традыцыйна праводзіцца ў Белай Дуброве і ўжо стала адметнасцю Касцюковіцкага раёна. Даспадобы прыйшліся замежным гасцям стравы беларускай народнай кухні, прадастаўленыя гандлёвымі падпрыемствамі горада: раённым спажывецкім таварыствам і філіялам № 2 «Цэментгандаль» Беларускага цэментнага завода. На развітанне госці паўдзельнічалі ў «Гусіных забегях», самая хуткая гуся і яе паганяты атрымалі медалі.

Усе ўдзельнікі кірмашу атрымалі немалую порцыю добрага настрою ад цёплай сустрэчы і сумеснага падарожжа ў мінулае.

Наталія ДРОБЬШАВА,
намеснік дырэктара цэнтралізаванай
клубнай сістэмы Касцюковіцкага раёна
Фота аўтара

«Дняпроўскі паром» выправіўся ў плаванне

Напрыканцы красавіка ў Гомелі прайшла міжнародная канферэнцыя «Дняпроўскі паром. Гісторыка-культурнае ўзаемадзеянне». Яна ладзілася ў межах праекта «Ад партнёрства мясцовых музеяў да шырокага трансгранічнага культурнага супрацоўніцтва» («Дняпроўскі паром»), што фінансуецца сумесна з Еўрапейскім Саюзам у межах Праграмы тэрытарыяльнага супрацоўніцтва краінаў Усходняга партнёрства ЕаРТС Беларусь – Украіна.

У канферэнцыі ўзялі ўдзел больш за 50 чалавек з Беларусі, Украіны і Расіі. Даследчыкі выступілі з агляднымі дакладамі, прысвечанымі Сярэдняму Падняпроўю: прыродным асаблівасцям рэгіёна, яго транспартна-эканамічнаму мясцовасці, гістарычным падзеям, этнаканфесійным асаблівасцям. Асобная ўвага была нададзена культурнай спадчыне беларуска-ўкраінскага памежжа – яго фальклорнай унікальнасці, традыцыйнай і прафесійнай мастацкай культуры, помнікам сядзібнай архітэктуры і іх уладальнікам. Магістр гісторыі Марыя Булавінская расказала пра шляхецкія сядзібы на карце Гомельшчыны. Загадчык філіяла Веткаўскага музея ў Гомелі Пётр Цалка і навуковы супрацоўнік Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф.Г. Шклярава Ірына Юдзіна зладзілі лекцыю-экскурсію «Стараабрадніцкім маршрутам Гомеля і ваколіцаў». Таксама ішла гаворка пра ўраўняскія імяны і адрасы на карце Гомеля, асаблівасці народнай іканаграфіі беларуска-ўкраінскага памежжа, гісторыка-турыстычны патэнцыял водных шляхоў Верхняга Падняпроўя ды інш.

Мэта праекта «Ад партнёрства мясцовых музеяў да шырокага трансгранічнага культурнага супрацоўніцтва» («Дняпроўскі паром») – аб'яднаць шэраг музеяў Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей турыстычным трансгранічным маршрутам, наладзіць трансгранічнае супрацоўніцтва паміж імі. Праект здзяйсняецца пры падтрымцы Гомельскага аблвыканкама ў партнёрстве з гомельскім філіялам грамадскай арганізацыі «Беларускі зялёны крыж» і пры супрацоўніцтве Нацыянальнага ўніверсітэта «Чэрнігавскі колегіум» імя Т.Р. Шаўчэнкі і гістарычным музеем археалогіі «Древній Любеч».

Па выніках канферэнцыі плануецца выданне зборніка, што стане дапаможнікам па гісторыі і культуры рэгіёна для музейных супрацоўнікаў і экскурсаводаў.

Паводле інфармацыі арганізатараў

«Берагінскі» рух у бібліятэках

Традыцыйна ў чэрвені, раз на два гады, у г.п. Акцябрскі праходзіць Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня». Сёлета ён адзначае 20-годдзе. У перыяд падрыхтоўкі да чарговага маштабнага мерапрыемства бібліятэкамі раёна традыцыйна праводзіцца праца па вывучэнні, захаванні і трансляцыі культурнай спадчыны краю.

На базе Забалацкай сельскай бібліятэкі больш за 15 гадоў дзейнічае Музей сельскай жанчыны. Яго мэта – захаванне самабытнай культурнай спадчыны рэгіёна, перадача наступным пакаленням традыцыяў і звычаяў, сямейных каштоўнасцяў, побыту сельскай жанчыны, умацаванне аўтарытэту жанчыны-маці ў сям’і і грамадстве. Этнаграфічныя раздзелы адлюстроўваюць побыт і культуру вяскоўцаў першай паловы ХХ стагоддзя. Бібліятэкар Лідзія Аслюк расказвае аб працавітасці, майстэрстве сельскай жанчыны, умённі сумяшчаць паўсядзёны побыт з творчасцю. Пад час экскурсіі дзеці даведваюцца аб мясцовых традыцыях, захаванні сямейных народных святак, прымяненні прадметаў народнага побыту. Многія мерапрыемствы краязнаўчага характару праходзяць у музеі: свята бабулінага ручніка «Свет ручніковы – скарб адмыслывы», урок радзімазнаўства «Галерэя жаночых партрэтаў», урок традыцыйнай культуры «У культуры продкаў – душа народа»; экскурсіі: «Экспанаты распавядаюць», «Вёска, у якой ты жывеш», «Падарожжа ў мінулае», «Зямля бацькоў – жыцця аснова». Стала традыцыйнай першы школьна ўрок для пачатковай школы праводзіць у сценах музея. Тут жа праводзіцца і раённыя мерапрыемствы: семінары, творчыя лабараторыі, экскурсіі.

Дзейнасць бібліятэк ажыццяўляецца праз даследчую дзейнасць і сувязь з мясцовымі носьбітамі. Бібліятэкар Любанскай сельскай бібліятэкі Людміла Гардзей правяла некалькі этнаграфічных экспедыцыяў «Сцяжынкамі рудабельскіх традыцый». Папоўніўся фонд запісаў краязнаўчых ма-

тэрыяляў у знікаючай вёсцы Падветка ўнікальнага свята «Іван-Галаасек». У выніку экспедыцыяў у вёскі Любань, Дзёрбін, Мікуль-Гарадок сабраны каштоўны этнаграфічны матэрыял, што лёгка ў аснову даследчай працы «Ткацтва Рудабельскага краю». У Краснаслабодскай бібліятэцы Валянціна Вараб’ева з удзельнікамі аматарскага аб’яднання «Пшук» наладжвае сустрэчы з на-

лацце, Нінай Русай (1950 г.н.) з в. Рассвет, Надзеяй Зінкевіч (1955 г.н.) з в. Лаўстыкі, Лідзіяй Драпеца (1947 г.н.) з в. Дзёрбін, апавядальніцамі Марыяй Пугач (1937 г.н.) з в. Парэча, Алай Балута (1949 г.н.) і Еўдакіяй Лебедзь (1955 г.н.) з в. Ламавічы, майстрыхамі-вышывальшчыцамі Таццянай Ахраменка (1929 г.н.) з в. Любань, Нінай Пянькоўскай (1940 г.н.) з в. Красная Слабада і іншымі.

Бібліятэкары дзякуючы сустрэчам з носьбітамі садзейніча-

У Музеі сельскай жанчыны ўдзельнікі аматарскага аб’яднання «Кнігалюб»

вуснай народнай творчасці і назапашваюцца і афармляюцца ў краязнаўчых папках «Песенная спадчына краю», «Носьбіты духоўнасці», «Ад прадзедаў спакон вякоў...», «Народныя святы і абрады», «Моўныя самацветы» і інш., выкарыстоўваюцца ў практыцы. Аб сувязі з мясцовымі носьбітамі бібліятэкары расказваюць у нарысах на старонках раённай газеты «Чырвоны Кастрычнік».

Штогод праходзяць цыклы мерапрыемстваў па папулярных рэзультатах народнай культуры. Праводзяцца віншавальныя акцыі са святамі народнага календара, на мясцовым матэрыяле арганізоўваюцца прастольныя святы, праходзяць краязнаўчыя гадзіны, наладжваюцца майстар-класы, выстаўкі дэкаратыўна-ужытковага мастацтва і інш. Клубам аматараў казкі «Церамок» дзіцячага аддзела раённай бібліятэкі (кіраўнік Валянціна Лоўгач) арганізаваны паказ ляльчых пастацовак «Коцікі пеўнік», «Каза-дзераза», тэкст якіх запісаны ад мясцовых жыхароў.

Цікавы досвед працы па адраджэнні народнай культуры ў Лаўстыцкай бібліятэцы, дзе Р. Вайцяхоўская праводзіць серыю ўрокаў-даследаванняў «Сімволіка беларускага арнаменту». Тэарэтычны матэрыял лёгка ў аснову папкі «Азбука беларускага арнаменту», а працы юных майстрыцаў – лялькі-абярэгі – прадстаўляюцца не толькі на бібліятэчнай выстаўцы «Цуды сваімі рукамі», але і раённых выстаўках.

Цягам года бібліятэчныя і клубныя работнікі ладзяць сустрэчы з мясцовымі музыкамі, майстрамі дэкаратыўна-ужытковай творчасці, выканаўцамі народна-побытавых песень, апавядальнікамі, матэрыялы якіх ляглі ў аснову новых тэматычных зборнікаў, прысвечаных фестывальнаму руху. Апошнім часам праводзіцца актыўная праца па падрыхтоўцы да конкурсных імпрэзаў фестывалю «Берагіня».

*Людміла ВАРЫВІЧ,
метадыст Цэнтра культуры і
вольнага часу Акцябрскага раёна*

Бібліятэкар Л. Аслюк з экспанатамі музея

родным майстрам па лозапляценні Васілём Удовіным (1944 г.н.). У Лаўстыцкай бібліятэцы Раіса Вайцяхоўская арганізоўвае экскурсіі ў хату-музей мясцовай захавальніцы бацькоўскай спадчыны Мары Мухінай (1948 г.н.). Наладжаная сувязь з мясцовымі спявачкамі Настассяй Самусёвай (1932 г.н.) і Зінаідай Прыдыбайла (1949 г.н.) з в. Заба-

юць выхаванню ў маладога пакалення любові да малой радзімы, павязе да людзей свайго краю. Сабраныя матэрыялы

Фотафакт

«Гваздзік» да Дня Перамогі

7 мая ў рамках рэспубліканскай акцыі «Беларусь памятае» на Карэліччыне прайшла аўтаакцыя «Гваздзік». Яе ўдзельнікі наведалі ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з г.п. Карэлічы і Красненскага сельсавета П.І. Шэўку, А.Я. Грышыну, У.К. Пліско, блакадніцу З.П. Ляшчынскую, партызанскую сувязную Н.П. Кужалевіч і Г.Д. Бязмен, якая пад час вайны працавала ў тыле. Ветэраны гасцінна сустракалі моладзь.

– Мы, пасляваеннае пакаленне, удзячныя вам, што нам не давалася пачуць грукат ваеннай тэхнікі і ўбачыць жahlівыя карціны баявых дзеянняў. Вашыя мужнасць і вытрымка назаўсёды стануць прыкладам патрыятызму для будучых пакаленняў, – выказала

словы ўдзячнасці Пятру Іосіфавічу Шэўку Лідзія Шэўка. Удзельнікі акцыі аддалі даніну павагі ўсім, хто мужна абараняў радзіму ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, але так і не дачакаўся пераможнага мая. Да падножку мемарыяльнага комплексу «Зорка» і помнікаў салдатам, загіну-

лым у гады Вялікай Айчыннай вайны, былі ўскладзеныя кветкі.

*Аксана БАСЮК,
загадчык аддзела метадычнай
работы Карэліцкага
раённага цэнтра культуры
і народнай творчасці
Фота Аксаны ЯНУШ*

Удзельнікі аб’яднання «Летуценнік» у гасцяў у Т. Ахраменка

(Заканчэнне. Пачатак у № 17)

Алесь Хітрун: Я не першы год займаюся запісамі ўспамінаў. Скарыстоўваюцца аўдыя-, відэазапісы. Дзякуючы аўдыя можна захаваць гаворку, дыялекты. Яшчэ ў пачатку студэнцтва ў Гродзенскім універсітэце ў зборнік навуковых працаў трапіла мая рубрыка «Як маці гаворыць» – як мая маці, як вёска гаворыць. Вытрымкі пазней выкарыстоўвала наша лідская раённая газета. Я гэтую рубрыку працягваю, збіраю, друкую. Гады 2 таму я браў удзел у конкурсе «Мясціны, знітананы лёсам». Вёска Казічы ў стадыі знікнення. Я пахаў ад музея распытаць апошніх жыхароў, як яны жывуць. Адна бабуля не хацела мяне нават на падворак запрашаць. Людзі чамусьці спалоханы. Усё ж угаварыў. Зайшоў, гляджу, дзядуля, якому, відаць, больш за 90 гадоў, коле дрывы. Кажу: «Бабуля, дайце я парубаю дрывы». Пагадзілася. Пакалоў, і дзядуля кажа: «А што, хлопчык, хочаш за гэта? У мяне нічога няма». «Ад вас мне патрэбныя толькі ўспаміны». Тады дзед і бабуля мне ўсё расказалі пра вёску. Надрукаваў гэты матэрыял у лідскай газеце, тэлефаную бабулі. Яна і смяецца, яна і плача: дзядуля памёр, не дачакаўся публікацыю. Я паспеў ухаліць інфармацыю.

Вёска Крупава вядомая і дзякуючы І. Дамейку. Летась мы адзначалі 215 гадоў з дня яго нараджэння. Было здзейсненае падарожжа ў Заполле, з-за мяжы прыезджала радня. Час ад часу я наведваю Заполле, збіраю інфармацыю, штосці друкуем у часопісе «Лідскі летапісец». Выданне вядомае і па ўсёй Беларусі, сайтам «Павет» карыстаюцца ўсе краязнаўцы.

А.Б.: Вы – даследчыкі-адзіночкі? Кніжкі пішуца адзіночкамі. Як далучыць школьнікаў? Ці далучаныя яны, і ў якой форме? Старэйшы могуць паўспамінаць. Але калі не будзе пераемнасці, хто падхопіць ідэю? Ці ёсць рэальныя пары ў моладзі?

А.Х.: Далучаем. Два гады таму пры маёй Крупаўскай школе я веў гурток «Літаратурнае краязнаўства Лідчыны». За ўвесь час сабралася, можа, чалавек 15, напрыканцы прыходзіць толькі 1 хлопчык, аднаму яму было цікава.

Раённы цэнтр турызму таксама займаецца краязнаўствам, рытууюць, напрыклад, турыстычную карту, літаратурную карту Лідчыны.

У.Г.: Хлопцы мясцовыя патрэбнае краязнаўчае таварыства? Агульнае для краіны.

А.Х.: У нас ёсць мясцовае, яно працуе, дзякуючы «Лідскаму летапісцу». Я кірую літаратурным аб'яднаннем «Суквецце» пры райгазеце. На мой гурток збіраюцца краязнаўцы, усе дзеляцца сваімі знаходкамі. Яно ніяк не аформленае.

І.П.: Я спрабую далучаць школьнікаў. Але да краязнаўства далучаюцца ў старэйшых класах, дзеці разумныя. Якія потым паступаюць і з'яўджаюць. Гэта – праблема. Мы падрыхтавалі каля 50 навукова-даследчых працаў на розныя конкурсы. З рэспубліканскіх апошнія 3 гады дыпломы прывозілі. Нават кнігі з вучнямі мы напісалі 9. Апошняя – у сааўтарстве з Крысцінай Клянцаль, вучаніцай 11 класа.

А.Б.: З вашых двух выступаў можна зрабіць сумную выснову, што ідэю нашага конкурсу «Славутыя імёны малой Радзімы» не будзе каму выконваць? Акрамя нас з вамі, старых краязнаўцаў. Што, моладзь да гэтага не далучыцца? Тады нам з вамі трэба закасаць рукавы і далучацца?

У.Г.: Я некалькі дзён таму браў удзел у рэспубліканскім музейным форуме Цэнтра экалогіі і краязнаўства, што пры Міністэрстве адукацыі. Там карцінка была зусім іншая. У нас за сталом усё-такі пэўны псімізм: і гэтага няма, і людзей няма, і дзяцей зацікаўленых няма... Толькі 1 з 15 вучняў застаўся, каму цікава... А на гэтым форуме ўсе да аднаго казалі: «Ды ў нас робіцца столькі... і музеі ўсе працуюць, маршруты распрацоўваюць, і карты-схемы гістарычных месцаў робіцца, і славутыя імёны Бацькаўшчыны вучаюць...». У мяне ўражанне, што мы з імі ў розных краях жывем. Краязнаўцы ў адным, а адукацыя ў другім. Я паверыў бы адукацыі, каб хаця адзін з настаўнікаў, які вядзе краязнаўчы музей, падпісаўся на «КГ». Ні адзін не падпісваецца. Ці пачуюць яны нас? Чаму так? Можна, там паказуха, а на самой справе ўсё не так? Але – каб была толькі паказуха, то не існавала б 1500 школьных музеяў. Значыць, там ёсць зацікаўленасць. І не такая, як Алесь тут скажаў, што толькі адзін вучань застаўся краязнаўцам. Можна, мы недапрацоўваем ў чымсьці самі? Але што ж на нас ківаць, мы на грамадскіх пачатках працуем, а там настаўнікі атрымліваюць зарплату, і ім за яе трэба справаздачу даць.

Мы за гэтым сталом неяк звужаем паняцце «мая малая радзіма». Кажам альбо пра выданне кнігі, альбо пра ўспаміны, музеі. Для мяне малая радзіма – не толькі гэта. Адштурхнуўся ад паняцця «аграгарадкі». Як для мяне, аграгарадкі – смерць маёй малой радзімы. Не, яны, мабыць, захоўваюць спецыяліста-гаспадарніка, але – знішчаюць беларускасць. Заўсёды беларус стараўся пабуда-

Рабіць і на малой радзіме

ваць свой дом з дрэва, а не з цэглы. Чаму? Вы адказ ведаеце. Аднойчы я прыехаў у Туркменістан, і мяне павезлі ў гасці да чалавека не вельмі багатага, але разумнага. У яго цагляны 2-павярховы дом, а ў садку стаіць юрта. «Для чаго, – пытаюся, – табе юрта?» – «А мы там усе жывем. Таму што гэта патрабуе наша генетыка». – «А для чаго ты дом паставіў тады?» – «Для гасцей». Такое ўражанне: у нас аграгарадкі існуюць для гасцей? Дрэваў каля хаты няма! Мы ўжо паўтараем Расію, дзе забыліся, што такое сады. Сябры, справа не толькі ў кніжках. Трэба, калі казаць пра радзіму, захаваць любові да яе, глядзець як мага глыбей. А гэта і гісторыя, і архітэктура... Нехта прыдумаў аграгарадкі, не папытаўся ні ў кога, ні ў этнографі, ні ў гісторыка... Пабудаваў аграгарадкі з цэглы роўненікімі шпалерамі – усё прыгожа, усё падаўнялі пад адзін грабеньчык, паводле праграмы, невядома кім распрацаванай. Дзяржаўная праграма павінна аб'ядноўваць усё – Міністэрства культуры, Міністэрства адукацыі, Акадэмію навук, творчыя саюзы, архітэктараў і гаспадарнікаў. Умовы павінна дыктаваць тэма Беларусі, малой і вялікай радзімы.

А.Б.: Сапраўды, малая радзіма – гэта не толькі краязнаўства. Давайце паспрабуем расшыфраваць: а што павінна ўключаць паняцце «малая радзіма», каб рэалізаваць гэтыя практыкі больш шырока? Не толькі праз краязнаўства. Давайце пафантазуем, калі няма рэальных прыкладаў. Што рабіць да Года малой радзімы, каб гэтая тэма набыла больш шырокі рух, чым адно краязнаўства? Якія могуць быць напрамкі?

Т.С.: Праблема, сапраўды, не новая, і не сёння да яе прыйшлі. Яшчэ ў 2016 г. быў надрукаваны ў «КГ» артыкул «Захаваем і ўшануем сваю малую радзіму», дзе мы звярталіся да чытачоў, да краязнаўцаў далучыцца да гэтага прэкта. Мы прапаноўвалі і тыя накірункі магчымай дзейнасці па ўшанаванні, захаванні малой радзімы. Дзяржаўная праграма – не панаяцце, гэта толькі адзін з крокаў. Што павінна зрабіць дзяржава? Дарогі, інфраструктуру. Але ёсць шэраг пытанняў, якія можа ініцыяваць і рэалізоўваць грамадства, грамадзяне. Мы тады і прапаноўвалі магчымыя падыходы. Складанне і выданне ілюстраваных картаў усіх населеных пунктаў, зніклых і існых, з кароткімі даведкамі, датамі іх заснавання... Канкрэтны праект для канкрэтнага рэгіёна. Ён рэальны, не патрабуе вялікіх сродкаў, але будзе мець важкі вынік. Устаноўка памятных знакаў і дошак, каплічак, прысвечаных гістарычным падзеям, вядомым людзям, выхадцам з гэтых мясцінаў, зніклым вёскамі. І такія прыклады, дарэчы, ужо ёсць. Але мы кажам аб сістэме, што павінна быць паўсюдна. Добраўпарадкаванне прадметнага вызначэння мясцовых аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, стварэнне мясцовых добрачынчых фондаў. Па тых жа Паставах. Колькі мы ўжо гаворым, што трэба ствараць фонд Тызенгаўза, які будзе апекавацца гэтымі аб'ектамі разам з дзяржаўнымі арганізацыямі, арганамі мясцовай улады. Правя-

дзенне экспедыцыяў для напісання гісторыі, запісу ўспамінаў старэйшых жыхароў. Фармаванне і стварэнне турыстычных брандаў на базе цікавых мясцовых традыцыяў, народных калектываў, аб'ектаў і г.д. Стварэнне этнаграфічных музейных экспазіцыяў у мясцовых бібліятэках, у музеях. Таксама такія прыклады ёсць. Але мы не можам сказаць, што паўсюль і ва ўсіх. Таксама стварэнне мясцовых грамадскіх аб'яднанняў у форме зямляцтваў. Пакуль у Беларусі гэтая ідэя не атрымала свайго развіцця.

Як бачым, цэлы комплекс праблемаў, пытанняў, што могуць разам вырашацца і будуць спрыяць найперш аб'яднанню старэйшых людзей, маладзейшых (тут перасякуцца інтарэсы), аб'яднанне працы грамадскіх і дзяржаўных арганізацыяў.

Але мы гаворым, што гэта павінна быць сістэма. Яе няма, бо мы яшчэ не маем поўнай інфармацыі, што робіцца на месцах. Задача конкурсу, што мы аб'яўляем, фармаваць банк дадзеных, які будзе даступны для ўсіх зацікаўленых, каб мы маглі абагульненую інфармацыю накіраваць тым жа мясцовым органам улады, каб яна ўбачыла на прыкладах, што можна зрабіць у канкрэтным месцы, раёне. Таму абагульненне такой інфармацыі і магчымасць карыстацца ўсім зацікаўленым будзе добрым штуршком, бо годны прыклад заўсёды знойдзе сваіх паслядоўнікаў. Калі мы дбаем, каб вёска адраджалася, то хаця б часовую дарогу туды зрабіць трэба. Глядзіш, па ёй прыедзе зацікаўлены чалавек, а заўтра з'явіцца аграсядзіба, і пачне адраджацца населены пункт. Вось рэальная перспектыва. Мы ўжо не вернем, напэўна, былых жыхароў, іх нашчадкаў. Але калі прыедуць зацікаўленыя людзі, то будзе выдатны прыклад і для мясцовых жыхароў. Гэта вялікі комплекс пытанняў, дзе знойдзецца праца кожнаму, у тым ліку, і нашым газетам. Безумоўна, роля і «КГ», і «Звездзі» – папулярныя зьявіліся найлепшага досведу, папулярныя ініцыятывы. Мы бачым яго як рэспубліканскі конкурс, што праводзіцца ў Год малой радзімы і скіраваны на актывізацыю дзейнасці грамадскіх ініцыятываў у пошуку новых звестак пра вядомых выхадцаў з канкрэтных населеных пунктаў, дзеля ўшанавання і папулярнасці іх дзейнасці. Змест конкурсных працаў можа фармавацца праз збор матэрыялаў і напісанне радаводаў славуцых дзеячаў і знакамітых выхадцаў канкрэтных рэгіёнаў, стварэнне кніг, падрыхтоўку хроніка-дакументальных фільмаў, радыё- і тэлепрадач, складанне памятных календароў, падрыхтоўку ілюстраваных альбомаў, прысвечаных вядомым землякам, збор фотаздымкаў пра іх і г.д. Устаноўка памятных дошак ці

Вялікія справы

знакаў, каплічак, прывесчаных вядомым выхадцам з гэтых мясцінаў, – таксама канкрэтная справа. Запісы старажылаў, успаміны старэйшых жыхароў населеных пунктаў, стварэнне музейных экспазіцыяў і г.д. Гэта прыкладны пералік. Знойдзена новыя падыходы, мы іх абавязкова залічым, і конкурсная камісія будзе іх разглядаць. Могуць быць прадстаўленыя як рэалізаваныя (не раней 2017 г.), так і праекты, што знаходзяцца ў стане рэалізацыі, бо конкурс доўжыцца цягам года. Ён будзе шырока асвятляцца на старонках газеты «Звезда» і «Краязнаўчая газета», у рэгіянальных і мясцовых СМІ. Падача матэрыялаў конкурсу будзе ажыццяўляцца да 31 снежня.

Тачына Пятрова: Захаваўшы малой радзімы найперш залежыць ад таго, наколькі яна будзе засвоеная жыхарамі. Самы жывы прыклад – разбурэнне брамы Радзівілаў у Лідскім раёне.

Гэты аб'ект не мае статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці, таму заканадаўчы рычагоў для яго захаваўня няма. Каментарыя райвыканкама: добра, мы яе наўмысна разбураць не будзем, але дачакаемся, калі разваліцца натуральным шляхам. Каштоўнасць тады, калі яна каштоўная насамрэч, унутры нас. Для ўсіх, найперш – для жыхароў. Наколькі ведаю, раней у школах былі ўрокі па краязнаўстве. Цяпер гэтага не стае, дзецям бракуе ведання. Запытайцеся ў жыхароў таго ж Лідскага раёна, якія ведаюць помнікі свайго раёна, акрамя замка, фарнага касцёла. А што ў Жырмунах тых жа, у Валеўцы?... Не хапае акрамя засваення мясцовымі жыхарамі сваёй спадчыны. Па-першае, патрэбная адукацыя, урокі гісторыі не павінны абмяжоўвацца гісторыяй агулам. Абавязкова трэба хаць б раз на тыдзень, каб дзеці знаёміліся з гісторыяй сваёй малой радзімы, каб наведвалі гэтыя мясціны, каб суботнікі ладзіліся. Трэба ладзіць прыборкі не толькі на брацкіх могілках, але і ў тых жа касцельчыках, цэркаўках, рэштках сядзібаў. Трэба разумець, што кожны камень нясе ў сабе індэкс нашай ідэнтычнасці. Каб захаваць яе, трэба захоўваць павагу да гэтых аб'ектаў.

Наша моладзевая грамадская аб'яднанне ў 2015 г. ладзіла ў г.п. Мір фест «Я малюю гісторыю». Правалі экскурсію, дзе казалі, што Мір – не толькі замак. Дзеці малывалі касцёл Св. Мікалая. Найлепшыя 6 працаў змясцілі на календарычак, падавалі дзецям па 100 календарыкаў з іх малюнкам. Гэта таксама шлях засваення. Таму, каб спадчына была засвоеная, трэба не толькі глядзець, ці нададзены статус, а трэба ўсвядоміць, што ў помніка ёсць прэзюмпцыя каштоўнасці. Ён каштоўны да той пары, пакуль не даказана ягонае некаштоўнасць. І перад тым, як

нешта разбурыць, знесці, мы павінны ўсвядоміць: кожны камень, што нясе гісторыю, – каштоўны.

Павел Каралёў: Літаральна пару словаў аб праблеме, што ёсць. Я згодны, што фактычна асноўная праблема – зверху: населеныя пункты занепадаюць, знікаюць з мапаў. Праблема знізу – бальнае няведанне таго, што знаходзіцца побач. І дзе ключ для вырашэння? Падаецца, праблема ў тым, што людзі не сустраліся з тымі, хто ім можа цікава распавесці. Цяпер такая сітуацыя: ёсць асобныя людзі, на якіх усё і трымаецца. Выйсць адно: каб мясцовае насельніцтва магло даведацца праз асобу, праз пэўныя кнігі пра багацце, што гісторыя пакінула нам. Грамадскасць знайшла свой шлях – «Фэст экскурсавадоў». Дзевяты год запар праводзіцца значная колькасць экскурсіў па розных месцах. Ініцыятары – Беларускі камітэт ІКАМОС, БФК, Асацыяцыя гідаў і перакладчыкаў ды інш. Сёлета за 2 дні – больш за 70 экскурсіў па Мінску, больш за 60 – па рэгіёнах. Сёлета нават далучыліся беларусы замежжа.

Яшчэ адзін прыклад. Я вельмі люблю в. Сёмкава пад Мінскам, працаваў некалькі гадоў на аднаўленні сядзібы. Там пабудавалі шматкватэрныя дамы для працаўнікоў Свята-Елісавецкага манастыра. Правесці экскурсію для тых, хто толькі пасяліўся тут, запрасілі мяне. Навасельцы сабраліся з дзецьмі. Пасля экскурсіі рэакцыя каласальна: чакаюць наступную, плануюць ладзіць суботнік па прыборцы.

Канкрэтная прапанова. 1. У «КГ» і «Звезде» хаць б раз на тыдзень весці расповед пра канкрэтных краязнаўцаў. Імі вельмі часта пагарджаюць, бо яны ходзяць, штосці просяць, адстойваюць, за свае грошы друкуюць... Артыкул пра пэўнага чалавека з пэўнай мясцовасці: што ён зрабіў, прасунуў, што змянілася. Весці галерэю герояў малой радзімы. 2. Я цалкам падтрымліваю ідэю У. Гілепа – умоўна, працяг кнігі «Памяць». У мяне продкі з Шумлінскага раёна, я перагартаў том. Падаецца, павінна быць дзяржаўная праграма. На выхадзе можа быць прыгожая кніга славуць імёнаў па кожным раёне. Могуць быць прыкладзеныя і карты зніклых вёсак, пазначаныя святы, што адбываюцца ў гэтым раёне – усё павінна быць прапісанае ў праекце выдання. Каб выданне стала вельмі важным, каб быў гонар паказаць кнігу. І распаўсюджвалася б у раёне. Кніга «Памяць» добрая, ёй усё карыстаюцца, але бачыць, што яна патрабуе дапаўнення. 3. Можна зрабіць папулярную акцыю. Лепш нават пачаць налету – распаўсюджаць інфармацыю аб мерапрыемствах, фестывалях аб малой радзіме. Няхай людзі даведаюцца, дзе іх малая радзіма, цікавяцца ў тым ліку праз сайты. 4. У нас няма, на жаль,

агульнага краязнаўчага таварыства. Але ніхто нам не перашкаджае зрабіць каардынацыйны савет, каб збірацца якраз па гэтых справах.

Т.П.: І яшчэ вельмі важна для захаваўня спадчыны малой радзімы пераадолець інэртцыю комплексу непаўнаваартасці. Мы павінны перастаць параўноўваць нашы каштоўнасці з каштоўнасцямі свету. Бо калі я буду параўноўваць касцёл у Ліпічах з Нотр-Дам-дэ-Пары, то безумоўна мне падасца, што Ліпічна прайграе, а калі ўсвядоміць, што гэта мае і тым каштоўнае, што стаіць на маёй зямлі – тады пойдзе нейкі рух. Таму трэба пачаць перастаць параўноўваць.

А.Б.: Пытанне да мясцовых – ці існуе сёння раённае радыё? І тэлебачанне раённае ёсць? Мне здаецца, што гэта тая крыніца нявыкарыстаная, пра якія казалі Пятрова, для папулярызацыі. Гэта тая сродкі, што могуць даваць інфармацыю аператыўна, у параўненні з газетай. Калі б яны давалі мэтанакіравана гісторыю вёсак, сядзібаў, гэта было б тое, што ўваходзіла б у свядомасць адукацыйную не толькі праз школы. Тым больш, гэта было б і для дарослых, і для дзяцей.

І.П.: У нас запланавана, я ўжо ўдзельнічаю ў перадачы пра малую радзіму.

А.Б.: Зноў жа, гэта трэба, каб было не толькі ў Год малой радзімы, каб была сістэма, каб мы маглі хай сабе за 2 гады, за 3 паказаць увесь раён. І тая ж знікнёў вёска, і што існуючы, і вядомых людзей – вядомых шырока ці толькі ў сваёй мясцовасці.

І.П.: Мы з галоўным рэдактарам гаварылі, планавалі. У нас будзе такая сустрэча ў студыі, абмяркоўваем краязнаўчыя праблемы. Потым пройдзе цыкл перадачы персанальна з краязнаўцамі ці аўтарамі краязнаўчых кніг.

А.Б.: Што да краязнаўчага таварыства, то сёння, вядома, яго стварыць мала рэальна, у сілу розных прычынаў. Трэба, каб нехта ахвяраваў сабой. Можна, і мае рацыю Павел, калі казаў пра каардынацыйную групу ці савет. Па той жа малой радзіме, але які мог бы сягнуць шырэі. Можна, гэтым мы здолелі б аб'яднаць мясцовыя сілы для рэалізацыі праграмы «Мая малая радзіма». Сілы сёння ёсць, але яны раздробленыя, разрозненыя, і няма той мэтаваці і вядомасці, што магла б быць, каб нехта ў цэнтры цікавіўся, спрыяў і дапамагав.

Т.П.: Паводле заканадаўства ў кожным раёне павінны быць каардынацыйны савет па ахове спадчыны; па-другое, яны павінны прымаць або праграму на некалькі гадоў па ахове спадчыны ў раёне, або план мерапрыемстваў на некалькі гадоў.

А.Б.: Малая радзіма – не толькі спадчына і краязнаўства. Прапановы?

Т.С.: Я пра выніковасць нашага круглага стала. Мы можам ад імя круглага стала (а трэба, то і ад фонду культуры) накіраваць нашыя канкрэтыя прапановы.

1. *Па мемарыяльнай дошцы Белакозу.* Па Міністэрстве адукацыі – выдатныя прапановы, тым больш, можам спасылка ўжо на досвед, што маецца. Аб уяўдзены факультатывны курс па краязнаўстве (са спасылкай на досвед школаў Пастаўскага раёна). Думаю, міністэрства павінна прыняць гэтую прапанову, бо ім таксама трэба абазначыць свой удзел у рэалізацыі гэтага года. Што да Міністэрства інфармацыі, то перад круглым сталом была

сустрэча з міністрам інфармацыі А. М. Карлюкевічам у нашым фондзе, ён з цікавасцю паставіўся да ідэі круглага стала. Цяпер, лагічна, можам накіраваць яму прапановы, што прагучалі. Найперш па СМІ, аб уяўдзены рубрыкаў, шырокай публікацыі матэрыялаў, тэмаў. Безумоўна, нейкі імпульс павінен пайсці і ад Міністэрства інфармацыі.

2. *Па кнізе «Памяць»* трэба яшчэ добра падумаць, але ідэю трэба развіваць, бо яна вельмі ўдзячная і будзе рэалізоўвацца ўжо на падрыхтаванай глебе.

Калі мы гэта зробім, то нейкія канкрэтыя крокі, зрукі будуць. Што тычыцца каардынацыйнага савета па краязнаўстве, напэўна, фонду культуры трэба ўзяць у свае рукі, бо ёсць «КГ». Пры БФК можна стварыць каардынацыйны савет, які стане спрыяць у бліжэйшай перспектыве стварэнню рэспубліканскага краязнаўчага таварыства. Патрэба ў гэтым ёсць. Крокі да гэтага ў свой час былі зробленыя фондам, але, на жаль, ідэя на розных узроўнях не была падтрыманая. Можна, цяпер больш спрыяльны час, які дасць такую магчымасць.

У.Г.: Я ўсё ж вярнуся да таго, з чаго пачынаю. Лёс малой радзімы – праблема дзяржаўная, і грамадскасць, мы з вамі, можам толькі далучыцца да таго, што робіць дзяржава. Я бачу наступны крок: ініцыяванне правядзення шырокай канферэнцыі, прывесчанай тэме малой радзімы, з удзелам міністэрстваў адукацыі, культуры, інфармацыі, аховы прыроды, творчых саюзаў, грамадскіх арганізацый, акадэміі навук, сродкаў інфармацыі. Але хто яе ініцыюе, акрамя нас? Каб гэта прагучала, пачулі і ўчулі. Такая канферэнцыя вельмі неабходная, пасля гэтага можна было б рэалізаваць цэлы шэраг прапаноў, што тут гучалі. Інакш гэта можа заглохнуць. Вось гэта не хацелася б.

А.Б.: Мне здаецца, яшчэ адзін рэсурс можна задзейнічаць. Наколькі я помню, прэзідэнт казаў, што павінны чыноўнікі, якія сёння тут, у цэнтры, і сёння падтрыманя, яны сталі дзяржаўнымі праектамі. І гэта было. Так што тут якраз можа быць працэс і той, і другі. Важна, каб не стаялі і не чакалі, хто першы скажа «мяў»... Бо не ў прыярытэце справа, а справа рэальнасці здзейснага. І тое, што сёння нагаварылі, дай Бог, каб хаця частка таго была рэалізаваная. Па-другое, каб хаця частку гэтага пачулі, каму гэта патрэбна (і зверху, і знізу), і аб'яднаўшыся, рабілі ўсё, каб малая радзіма не была малой па значэнні. *Каб гэтая малая радзіма была сапраўды той значнай падзеяй, якая даказвае, што мы, калі захочам, можам рабіць, і на прыкладзе малой радзімы – вялікія справы. Мне здаецца, у гэтым сэнс Года малой радзімы.*

Да друку падрыхтавалі
Уладзімір ТІПЕЦ
і Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота
Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Сярод палёў, дарог стаіць Завінне...

Родны кут, зямля бацькоў, зямля, дзе чалавек зробіў першыя крокі... Яна заўсёды мае сваю асаблівую прывабнасць, чароўную сілу. Усе на малой радзіме самае дарагое, самае блізкае, і куды б цябе ні закінуў лёс, ніколі не парвецца з ёю душэўная сувязь. Тут жылі нашыя бацькі і дзяды, тут мы нарадзіліся, тут людзі размаўляюць на роднай мове і ўсе тут для нас роднае.

Нядаўна адбыўся сумесны выезд работніка бібліоюза Ляхавіцкай цэнтральнай бібліятэкі Святланы Стані-

славовіч і клубных работнікаў. Супрацоўнікі Альхоўскага і Малагарадзішчанскага СК наведалі Завінскі дом сацыяльных паслугаў, дзе адбылося свята вёскі Завінне. На ім прысутнічалі старшыня сельскага Савета Вячаслаў Кулак, работнікі сацыяльнай службы, жыхары вёскі, якія правялі сваё маленства, юнацтва, сталасць і дажываюць свой век тут.

Арганізатары свята «Хатка, што матчынай завецца...», вядучыя бібліятэкар Малагарадзішчанскай СВ Валянціна Карповіч і сацыяльны работнік

Завінскага дома сацыяльных паслугаў Галіна Кульбіцкая з цеплынёй і пранікнёна чыталі вершы, выконвалі песні і згадвалі старэйшых жыхароў і юбіляраў вёскі. Дбайныя гаспадыні самых прыгожых падворкаў Яніна Туроль і Тэрэза Лук'ячык атрымалі падарункі.

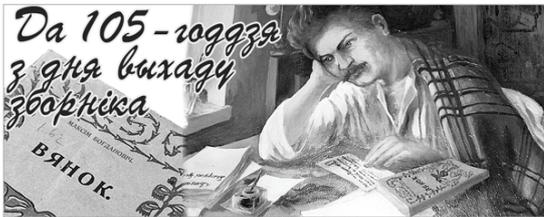
*Сярод палёў, дарог, лясоў,
Стаіць Завінне – роднае маё,
Майго дзяцінства калыханка.
Тут ведаю я жыхароў мясцовых,
Тут дыхаю паветрам я вясковым,
Тут п'ю крынічную вадыцу.*

*Тут выпала мне шчасце нарадзіцца,
Тут нізка-нізка я хачу
Зямельцы роднай пакланіцца.*

У выкананні Вольгі Саванчук і Людмілы Стрэмаус гучалі песні, сцэнку «Велікодная забава» паказалі вучні Малагарадзішчанскай школы Нансця Кандрачкі і Дзіма Лёгікі.

Спадзяюся, у Год малой радзімы яшчэ не раз згадаем родныя мясціны, гады юнацтва, наведем бацькоўскія хаты, вернемся да роднага парога, у часы, калі бесклапотна жылося і лёгка марылася.

*Марына НІКІЦІНА,
загадчыца аддзела абслугоўвання і
інфармацыі Ляхавіцкай ЦРБС*

«Сестрице Нюте...»

Не трэба было доўга разважаць, які зборнік вершаў Максіма Багдановіча «Вянок» паставіць у цэнтр першага аповеду пра арыгінальныя кнігі, што набліжаюцца да 105-гадовага юбілею. Вядома, той, які стаў адным з першых экспанатаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Гэтая кніга – унікальная, належала прадстаўніцы роду Багдановічаў і мае аўтограф аўтара. Але аб усім па парадку.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча пачаў дзейнасць у красавіку 1981 года, была пастаўленая найважнейшая, складаная задача – сабраць артэфакты, звязаныя з жыццём і творчасцю пісьменніка. Частка сямейнага архіва Багдановічаў да таго часу паступіла на захаванне ў Дзяржаўны музей БССР (ця-

та ён, як пазначана ў музейным акце № 12 ад 18 верасня 1981 года, перадаў у фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча зборнік вершаў «Вянок» (1913). Пазней ён і яго сям'я перададуць у фонды музея шмат каштоўных экспанатаў – фотаздымкі канца XIX – пачатку XX ст., рэчы сям'і Гапановічаў, дакументы і кнігі, у тым ліку з бібліятэкі Адама Ягравіча Багдановіча – бацькі паэта.

А першы каштоўны падарунак з горада на Волзе, арыгінальны «Вянок», супрацоўнікі атрымалі ўсяго праз пяць месяцаў пасля стварэння музея. Унікальнасць гэтага асобніка ў тым, што ён мае дароўны надпіс: «Сестрице Нюте на памяць от любящего её автора. М. Богданович. 22.03.1914 г.». Гэты зборнік паэт падпісаў для сваёй стрыечнай сястры і найлепшай сяброўкі – Ганны Іванаўны Гапановіч. Пасля пераезду ў 1896 годзе Багдановічаў у Ніжні Ноўгарад неўзабаве ў гэты горад прыбыла і сям'я Гапановічаў. Хлопчыкі Багдановічы раслі разам з дзецьмі Магдалены Ягравічы і Івана Станіслававіча, асаблівай розніцы паміж роднымі і стрыечнымі не было. Калі Адам Ягравіч з сынамі перахаў у Яраслаўль, то сяброўства паміж маладымі людзьмі працягнулася.

У дароўным надпісе Максім называе стрыечную сястру Нютай; як пісала яе пляменніца Наталля Кунцэвіч у лісце да даследчыка Ю. Пшыркова: «Ёй нікогда не звалі Анютой. Она была Нюта. Такое уменьшение имени "Анна" теперь не в моде.

Тогда оно было, очевидно, принято». М. Багдановіч, як і ўсе ў сям'і, выкарыстоўваў форму імя «Нюта», гэтаму ёсць яшчэ адно сведчанне. На аўтарскім шшытку перакладаў «Зеленя» ён таксама зробіў дароўны надпіс, адно толькі слова – «Нюте». Адам Ягравіч узгадваў, што Ганна Гапановіч прыязджала да іх у госці ў Яраслаўль і менавіта тады паэт падараваў ёй «Вянок», суправадзіўшы падарунак просьбай ацаніць кнігу. Калі ж Нюта, па ўспамінах А. Багдановіча, адмовілася ацаніць паэтычныя вартасці, Максім спецыяльна для яе пераклаў вершы на рускую мову. Рукапісны шшытак перакладаў «Зеленя» сёння з'яўляецца каштоўным музейным экспанатам.

Застаецца пытанне, калі М. Багдановіч зробіў дароўны надпіс на асобніку «Вянка» для сястры: тады, калі яна прыехала ў госці ў Яраслаўль, ці іншым разам. Можна, у той шчаслівы дзень, калі ён атрымаў кнігу з Вільні, з друкарні Марціна Кухты, і спяшаўся падпісаць асобнікі для самых блізкіх, у ліку якіх былі цёткі і сястра Нюта. Бо была і яшчэ адна кніга з аўтографам аўтара, на тытуле якой стаяла тая самая дата – «22.03.1914 г.», «Вянок» для Антона Луцкевіча, сябра, да-

Ганна Гапановіч, 1911 г., выкадроўка з фотаздымка

радцы паэта і супрацоўніка газеты «Наша Ніва».

Хто ж такая Нюта Гапановіч, чаму з усіх сваіх шматлікіх брацоў і сясцёр Максім падрыхтаваў падарунак менавіта ёй? Міхась Стральцоў у 1968 годзе ў часопісе «Польмя» апублікаваў эсэ «Загадка Багдановіча», дзе даў не вельмі прывабыны партрэт Ганны Гапановіч, абспіраючыся толькі на адзін яе фотаздымак гімназічных часоў, чым вельмі пакрыўдзіў яе родных. Яны разам, дружна ўсталі на абарону памяці цёткі Нюты, пісалі лісты ў рэдакцыю і бела-

рускім даследчыкам. Наталля Кунцэвіч узгадвала, што ў Ганны Іванаўны быў філасофскі розум, што яна валодала рэдкай здольнасцю абгульняць з'явы, выяўляючы іх лагічную сутнасць.

У Ніжгародскай жаночай гімназіі настаўнікі ганарыліся здольнай вучаніцай, на Выэйшых жаночых курсах у Маскве выкладчыкі гаварылі пра яе як таленавітага матэматыка. На жаль, жыццё пайшло іншым шляхам, Нюта мусіла вярнуцца ў Ніжні Ноўгарад, яе муж загінуў пад час Першай сусветнай вайны. Ганна Іванаўна працавала ў фотаатэлье, у плянавым адзеле, гадавала дачку Кацю, дапамагала сёстрам і пляменнікам. Яна падтрымлівала сваіх бацькоў і цётку Машу да апошніх хвілін жыцця, праводзіла іх у апошні шлях і мужа жыла далей.

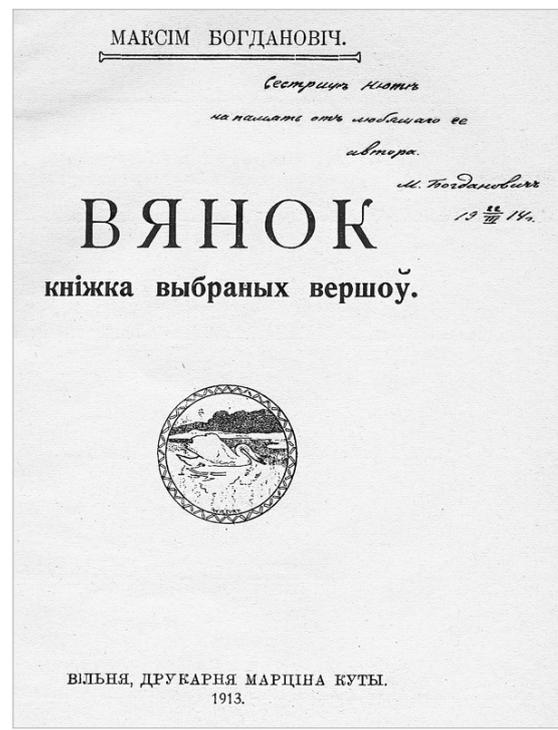
Паводле ўспамінаў, Адам Ягравіч, які заўсёды ставіў сябе ў пазіцыю настаўніка, старэйшага ў адносінах да членаў сям'і, з Нютай размаўляў як з роўнай. І яна ў лістах да дзядзькі (частка з іх захоўваецца ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча) таксама звяртаецца да яго як да роўнага, піша лісты з гумарам і сумаю, не баіцца крытыкаваць Адама Ягравіча і дэманструе душэўную блізкасць: «Мой добрый дядя. Ты так обрадовал меня твоим письмом <...> Последняя наша встреча была для меня в сущности первой радостной встречей, когда мы не только пришли ко взаимному пониманию, но и ощутили некоторое горение сердец. И я не перестаю ликовать, что мой дядя пропал (для меня) и нашёлся».

У фондах Літаратурнага музея Максіма Багдановіча захоўваюцца каштоўныя артэфакты, звязаныя з Ганнай Іванаўнай Гапановіч, – рукапісны шшытак перакладаў «Зеленя» з дароўным надпісам М. Багдановіча, фотаздымкі, на якіх яна маленькая дзяўчынка, гімназістка ці прывабная маладая жанчына, лісты да А. Багдановіча са шчырымі думкамі і жаданнем «пока есть силы, надо их отдавать, надо поторопиться любить людей, остатками сердечного тепла обогреть застывающих». У пераліку музейных каштоўнасцяў і арыгінальных зборнік вершаў «Вянок», які Нюта збегала ўсё жыццё...

*Ірына МЫШКАВЕЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея
М. Багдановіча*

Ганна Багдановіч, 1920-я гг., фотаздымак з сямейнага архіва (публікацыя ўпершыню)

МАКСІМ БОГДАНОВІЧ.
Сестрице Нюте
на памяць от любящего ее
автора.
М. Богданович
19 3/14.

ВЯНОК
кніжка выбраных вершоў.

ВІЛЬНЯ, ДРУКАРНЯ МАРЦІНА КУХТЫ.
1913.

Май

21 – Даўгяла Міхаіл Хрысанфавіч (1908, Гарадоцкі р-н – 1978), жывапісец – 110 гадоў з дня нараджэння.

21 – Радзівіл Мікалай Фаўстын (хросн. імяны **Мікалай Альбрэхт Ігнац Пётр**; 1688, Дзятлава – 1746), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, генерал-лейтэнант – 330 гадоў з дня нараджэння.

22 – Бушчык Мікалай Уладзіміравіч (1948, Слоніміскі р-н), жывапісец – 70 гадоў з дня нараджэння.

22 – Жабінская Марыя Пятроўна (1938, Сморгонскі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, мастацтвазнаўца, аўтар-складальнік альбомаў, каталогаў, метадычных дапаможнікаў і ілюстрацыяў да іх – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – Кухарава Дзіна Уладзіміраўна (1928, Старыя Дарогі), дзеяч амаатарскага мастацтва, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

24 – Шошчыц Мікалай Іосіфавіч (1918 – 1996), дзеяч самадзейнага мастацтва, педагог, заслужаны арыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

25 – Карызна Уладзімір Іванавіч (1938, Мінскі р-н), паэт, адзін з аўтараў тэксту Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 80 гадоў з дня нараджэння.

29 – Мікола Гайдук (Мікалай Раманавіч); 1933 – 1998), беларускі пісьменнік, краязнаўца, фалькларыст – 85 гадоў з дня нараджэння.

31 – Ціхаміраў Міхаіл Мікалаевіч (1893 – 1965), вучоны-гісторык, акадэмік АН СССР і Польскай АН, найбуйнейшы гісторык Расіі сярэдзіны ХХ ст., які вывучаў гісторыю гарадоў Полацкай зямлі, педагог, аўтар шэрагу падручнікаў і навучальных дапаможнікаў – 125 гадоў з дня нараджэння.

31 – Алексіевіч Святлана Аляксандраўна (1948), пісьменніца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1985), прэміі Ленінскага камсамола (1986), літаратурных прэміяў Саюза пісьменнікаў СССР імя М. Астроўскага (1984), імя К. Федзіна (1985), Нобелеўскай прэміі па літаратуры (2015) – 70 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 17

Уздоўж: 1. Медаль. 4. Лайка. 7. Танк. 9. Павеў. 10. Пілотка. 11. Рад. 12. Ура. 13. Дзік. 15. Удар. 16. Сем. 18. Тут. 19. Пудзель. 22. Мачта. 23. Рэкс. 24. Шарык. 25. Прыказ.

Упоперак: 1. Мопс. 2. Дыверсант. 3. Леў. 5. Аул. 6. Кот. 8. Кодэкс. 11. Разведчык. 14. Мухтар. 17. Саюз. 20. Два. 21. Еры. 22. Мір.

«Ты спявай, мая сталіца!»

Уздоўж

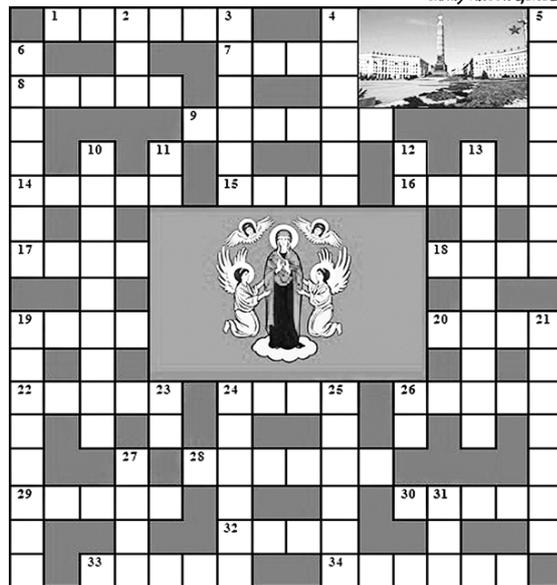
1. Асілак-чараўнік, які, паводле беларускай міфалогіі, заснаваў Мінск, а на рацэ Свіслач пабудаваў млын. 7. У верасні ... ягада – ды і тая горкая рабіна (прык.). 8. «І ты закрасуеш, наш ... старадаўні, // У плочках, садах заціпеш». З верша Якуба Коласа «...». 9. Старажытнае «вечнае пяро» ў выглядзе жалезнага або бронзавага стрыжня, знойдзена археолагамі пры раскопках Мінска, што сведчыла аб развіцці пісьменства ў горадзе ў даўнія часы. 14. Шчыльныя вароты, што закрывалі галоўны ўваход на тэрыторыю старажытнага Мінска. 15. Старажытны лічбыны прыбор. 16. «Ты спявай, мая сталіца, // Родны сэрцу ... мой». З «Песні пра Мінск» (сл. І. Панкевіча, муз. У. Алоўнікава). 17. Спартыўная парусная лодка. 18. Сістэма знакаў для сакрэтнага пісьма. 19. Пёрвы мінерал. 20. Эмблема горада ... з выявай Багародзіцы з анёламі і херувімікам быў прысвоены Мінску 12 студзеня 1591 г., а магдэбургскае права – 14 сакавіка 1499 г. 22. Музычна-драматычны твор. 24. ... у верасні – да доўгай восні (прыкм.). 26. «Вей, вецер, // Хвойным водарам – // Мінск едзе па ...!» З верша П. Панчанкі «Мінск едзе па ...». 28. «Беларуская музычная ...». Міжнародны фестываль мастацтваў, які штогод праходзіць у Мінску. 29. Тое, што і кросны. 30. Як настаў верасень, дык ... кожны дзень (прыкм.). 32. Даўнейшая адзінка лічэння: шэсцьдзясят штук чаго-небудзь. 33. Вертыкальная пастаўленая мемарыяльная пліта. ... «Мінск – горад-герой», узведзеная ў Мінску ў 1985 г., уваходзіць у ансамбль Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. 34. Беларускі бог агню.

Упоперак

2. Пярэдняя частка самалёта, судна. 3. Глады, з якіх не-

калі варылі кісель на Івана Калінавіка. 4. Кліч, прызыўны гук. 5. Сістэма лічэння дзён у годзе. 6. Танк, аўтамабіль для руху па сушы і па вадзе. 10. Прысвятак народнага календара. «Прышоў ... – жыта на зіму сей!» (прыкм.). 11. Танцавальны крок. 12. Паслядоўнік ёгі (разм.). 13. Род вайскоўца. 19. «... мінулы часоў!». Летапіс, у якім змяшчаецца першае пісьмовае ўпамінанне Мінска – 1067 год. 21. Кароткая прэс-канферэнцыя. 23. Старадаўняя назва літары «а». 24. Шмат пладоў, ягадаў на адной галінцы. 25. Злучаныя ў цэлае розныя часткі чаго-небудзь. 26. Скарочанае абзначэнне гектара. 27. «Адплывае на воблаках лета // У далёкі нязвонны ...». З верша В. Шпіля «Верасень». 31. Рака на Міншчыне, правы прыток Нёмана.

Складу **Лявон ЦЕЛІШ**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАРУШНІЦКІ ЛЕМЕЗ – умоўная мова школьнікаў шаўцоў і шапавалаў. Бытаваў у мястэчку Шклоў Магілёўскага павета. Лексічны склад паводле запісаў Е. Раманава налічвае 651 слова і ахоплівае 15 паніяцыйных груп. Большасць паніяцый абазначалася агульнаўжывальнымі беларускімі словамі, зацмененымі ўстаўкамі-прыстаўкамі «ку-» («кувесна» – вясна, «кубалота» – балота), «шу-» («шугара» – гара), суфіксамі «-он» («святон» – свят, «грехон» – грэх), «-он» («дымош» – дым, «пісарош» – пісар), «-ник» («лабушник» – музыкант, «кувезник» – каваль). Большасць прыметнікаў утвораная пры дапамозе суфіксаў «-имн-», «-омн-» («горкомный» – горкі, «худимый» – худы). З назваў дзён тыдня зарэгістраваныя толькі субота («субанток») і нядзеля («дзушница»).

Адным словам магл абазначацца некалькі паніяцый («сивор» – снег, лёд, град, мороз, мацеліца). Невялікая колькасць словаў з інш. моваў (з грэчаскай «кресо» – мяса; з лацінскай «дэус» – сонца, Бог; з татарскай «басац» – рэзак). Частка словаў – вузкія дыялектызмы («лох» – мужык).

У лексіцы 168 словаў агульных з катрушніцкім лемезам (што паказвае на агульнасць паходжання). Граматыка і сінтаксіс парушніцкага лемезу – беларускія (напр., «угурь чэзу ховбовь» – дай мне грошай, «чужовскій збразг хймаець» – мой брат хварэе). Фальклорных твораў на парушніцкім лемезе не зафіксавана.

ПАРАМІЯЛОГІЯ (ад грэч. paroimía прытка, прыказка + ...логія) – раздзел фалькларыстыкі, што вывучае прыказкі і прымаўкі, а таксама велерызмы, дэвізы, слованы, афарызмы, максімы, загадкі, прыкметы і інш. выслоўі, асноўным прызначэннем якіх з'яўляецца кароткія вобразныя вербальныя выраз традыцыйных каштоўнасцяў і поглядаў, заснаваных на жыццёвым досведзе групы, народа і т.п.

Упершыню беларускія прыказкі разам з польскімі выдаў С. Рысініскі ў зб. «Польскія прыказкі» (Любча, 1618). У 1840 г. А. Рышніскі надрукаваў і 50 беларускіх прыказак у кн. «Беларусь» (Парыж). Беларускія прыказкі і прымаўкі публікавалі таксама Я. Чачот (185 тэкстаў), Я. Тышкевіч

(450), П. Шпілеўскі (больш за 500). Самы вялікі зборнік прыказак (3715 тэкстаў) апублікаваў І. Насовіч у 1874 г. Гэты зборнік доўгі час заставаўся самым грунтоўным для вывучэння прыказкавай пазыі беларускага народа. Значную калекцыю афарызмычных твораў (757 змясціў) Е. Раманаў у двух вып. «Беларускага зборніка» (1886) і У. Дабравольскі (прыкладна 300) у «Смалескім энтраграфічным зборніку» (ч. 3, 1894). Вялікі зборнік падрыхтаваў А. Сержпутоўскі (6225, не апублікаваны) і М. Федароўскі [у 4-м т. «Люды беларускага» (1935) разам з інш. творами змешчаны 13 231 тэкст]. Адным з поўных выданняў савецкага часу з'явіўся зборнік Ф. Янкоўскага «Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы» (7900 тэкстаў, 1962) з класіфікацыяй паводле тэматыкі; зборнік «Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі» (1958) выдаў Я. Рапановіч.

Тэарэтычнае асэнсаванне беларускіх прыказак і прымавак пачалося з кароткіх прадмоваў да зборнікаў Насовіца, Я. Ляцкага [«Матэрыялы для вывучэння творчасці і побыту беларусаў» (т. 1). Прыказкі, прымаўкі, загадкі, 1898] і інш. Іх жанравыя асаблівасці, ідэяна-тэматычны змест і некаторыя пытанні пазыі разгледзеў Я. Карскі ў працы «Беларусь» (т. 3, ч. 1, 1916), у якой даў гістарыяграфічны нарыс іх збірання. Упершыню ў савецкай фалькларыстыцы беларускія прыказкі даследаваў К. Атраховіч

(Кандрат Крапіва) у арт. «Беларускія прыказкі» (1927). Разглядаю паходжання, ідэяна-тэматычнага зместу прыказак і загадак прысвечаны праца П. Ахрыменкі «Беларускія загадкі, прыказкі, прымаўкі» (1961), грунтоўнае даследаванне мастацкіх асаблівасцяў прыказак і прымавак зрабіў М. Янкоўскі ў кнізе «Пазыі беларускіх прыказак» (1971). Праблемы жанравыя спецыфікі, збірання і вывучэння, класіфікацыі і ідэяна-мастацкага зместу прыказак разгледзеў М. Грынблат ва ўступным артыкуле да складзенага ім найбольш поўнага 2-томнага акадэмічнага выдання «Прыказкі і прымаўкі» (1976). Выйшаў дапаможнік І. Лелешава «Парэміялогія як асобны раздзел мовазнаўства» (2006), дзе абгрунтавана неабходнасць выдзялення ў курсе сучаснай беларускай літаратурнай мовы асобных раздзелаў парэміялогіі і парэміяграфіі, у якіх павінны вывучацца прыказкі як рэальна існуючыя моўныя адзінкі, упершыню даецца тэарэтычны і часткова практычны матэрыял для сістэматызаванага вывучэння прыказак з семантычнага, этымалагічнага, граматычнага і стылістычнага пунктаў гледжання. У 2011 г. выйшаў «Тлумачальны слоўнік прыказак» (І. Лелешаў, М. Якалцэвіч).

Параўнальная (кампаратывная) парэміялогія займаецца вывучэннем парэміяў у розных мовах і культурах.